

243. ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԵՋ

Ա. — Հայց. եկեղեցւոյ ժողովրդական կամ՝ ռամկավարական ոգին այնչափ սխալ հասկցուած է մեր ժողովուրդին մէջ որ անկարգապահութեան բռնորբրելոյթներուն տակ կը տառապի մեր եկեղեցիին։ Հայ. եկեղեցիին իր աշսօրուան բզբտուած և գրգռեալներու վաթթուած վիճակին մէջ պէտք ունի ներքին ուժաւորման։ Այդ ոյժը ուղղակի պիտի ճառագայթէ հայ ժողովուրդին իր կրօնական պարտականութիւնները կատարելու համար ի դործ գրած սէրէն և նախանձախնդրութենէն։ Հայ ժողովուրդը կրօնասէր է, եկեղեցասէր է, ասիկա ամէնուն ծանօթ իրողութիւն մըն է։ Բայց աշսօր հայ ժողովուրդի ինչ ինչ խաւերուն մէջ յայտնի կերպով թուլցած է կրօնքին ու եկեղեցւոյն սէրը։ Երբ եկեղեցիներու վարչական գործերուն շուրջ խնդիրներ կան, ամէն մարդ հո՛ն է, իր շահերով, իր նկատումներով, իր կուսակցութիւններով, իր մամուլով։ Իբրև թէ Հայ. եկեղեցիին նշանակութիւն ունենար միայն իր վարչական և դրամական արժէքներուն համար. բայց իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն վարչութեամբ և դրամական

մատակարարութեամբ հետաքրքրուողներէն շատեր և շատեր ամենեւին չեն մտածեր որ իրենք կրօնական և քրիստոնէական պարտք մըն ալ ունին կատարելիք այդ եկեղեցւոյ մէջ, իբրև հարազատ և գիտակից զաւակները անոր:

Մեր մէջ մտքի հոսանք մը կայ այժմ, որ շարունակ Հայ. եկեղեցւոյ ազգային կամ հայացի արժէքներուն գովասանքովը կ'ուռի:

Մենք քանիցս առիթ ունեցանք, Հայ. եկեղեցւոյ վրայ խօսելու ատեն, գիտել տալ թէ ջնջեցէք Հայց. եկեղեցւոյ կրօնական նկարագիրը, ձեր գիտցած ազգային գիծերը ինքնին կը ջնջուին: Դժբախտաբար այս սխալ և հիւանդ ըմբռնումը այնքան տարածուելու վրայ է հայ երիտասարդութեան մէջ որ նոյն իսկ շատեր չեն քաշուիր բացէիքաց յայտարարելէ թէ իրենց համար եկեղեցւոյն կրօնքը կարևորութիւն չունի, իրենց համար կարևորը ազգային գիծերն են Հայց. եկեղեցւոյն: Բայց այսպէս ճոխացողներ չեն ըսեր թէ այդ ազգային գիծերը ի՞նչով և ի՞նչպէս կրնան մնալ Հայ. եկեղեցւոյ վրայ, եթէ ուրանաս անոր կրօնական արժէքը: Ի հարկէ պատասխան չունին այս հարցումներուն: Բայց իրողութիւնը այն է որ այս իմաստակութիւնը ահաբեկի հարուած մըն է որ կ'ուղղուի Հայ. եկեղեցւոյ դէմ նոյն իսկ իր զաւակներու կողմէն: Ուե՛հ եկեղեցի, իբրև հաստատութիւն իր ժողովուրդով, և այն ալ իր հաւատացեալ ժողովուրդով եկեղեցի է: Անոր շինուածքին ճարտարապետութիւնը, անոր գեղարուեստական գանձերը, անոր լեզուն, և գեռ. ինչ որ հայացի նկարագիր կամ ազգային գիծեր կրնայ չլինել, այս բոլորը ճառագայթումներն են կրօնքին, որոնք բիւրեղացած են այդ գեղեցիկութիւններու մէջ:

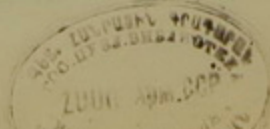
Երբ այսօր Հայ. եկեղեցին իր նկուն վիճակին մէջ չընկալուած է արտաքին թշնամիներէ, որոնք ամէն գնով շահագործել կ'ուզեն անոր թշուառ և անզօր վիճակը, հայ ժողովուրդին զաւակները պէտք է որ աւելի մօտէն փարին իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն և ներսէն ուժաւորեն զայն, հաւատարմօրէն կատարելով իրենց կրօնական և քրիստոնէական պարտականութիւնները: Ասիկա պարտք մըն է որ ուե՛հ առարկութիւն չի վերցնէր:

Հայ. եկեղեցւոյ շահերը այնպէս կը պահանջեն որ հայ մամուլի մէջ դադրելու են կրօնքին դէմ ուղղակի և անուղղակի նետուած սլաքներ, երբ մէկը չի հասկնար կրօնքին սրբութիւնը և իր Մայրենի եկեղեցւոյն կրօնական նշանակութիւնը, իրապէս գիտուն և իմաստուն մարդու գործ մը ըրած կ'ըլլայ . . . լռելով: Վասն զի ո՛չ քաջութեան ապացոյց է հայհոյանքը, ո՛չ ալ ազատամտութեան փաստ մըն է մերժումը կրօնքին:

Անշուշտ մենք սրտանց կը ցանկայինք որ իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն ազգային գիծերը միայն տեսնողները, պահ մըն ալ բարեհաճէին անոր կրօնական ոգին ուսումնասիրելու. այդ գիծերը աւելի պիտի գեղեցկանային իրենց մտքին մէջ և իրենք աւելի տաք սիրով մը պիտի համբուրէին անոր նուիրականութիւնը:

Հաւատացեալներու բազմութեամբ լեցուած եկեղեցի մը, ամբողջ խանդավառութիւն է, ուր ո՛չ միայն անձերը կը շփուին ու կը միանան իրարու հետ, ուր ո՛չ միայն խաղաղութեան սուրբ համբոյրով կը նորոգուի միշտ անոնց հոգեկցութիւնը, այլ նաև կը պայծառանայ Մայրենի եկեղեցին ներսէն և կ'ուժաւորուի իր զաւակներուն հաւատքովը, գիտակցութեամբը և նուիրումովը:

Հայ. եկեղեցին իր արդի վիճակին մէջ կ'սպասէ իր զաւակներէն որ կա-

տարեն իրենց այդ պարտքը, ենթարկելով ինքզինքնին կրօնական կարգապահութեան օրէնքին: Մենք չունինք եկեղեցական ոստիկաններ որ Մայրենի եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր զաւակը հետապնդեն և հարկադրեն զանոնք եկեղեցի դալու և կատարելու իրենց հաւատացեալ մարդու պարտականութիւնները: Իւրաքանչիւր հայուն արժանապատուութիւնը և գիտակցութիւնը պէտք է ըլլան ոստիկաններ իրենց համար:

Աւելորդ չենք համարիր այս առթիւ ալ կրկնել սկզբունք մը լայնախոհութեան համար: Գիտութիւն, լուսաւոր դար, և այլ այսպիսի փայլուն խօսքերով արտայայտուած գաղափարներ ալ ունին իրենց նախապաշարունակները: հետեւաբար իրապէս գիտուն, իրապէս լայնախոհ և լուսամիտ մարդու մը ուղեղը այնքան լայն և պայծառ պիտի ըլլայ որ կարենայ հոն տեղ բանալ իր չհասկցած ճշմարտութիւններու քննութեան և ուսումնասիրութեան համար:

Կրօնքը և հոգեւոր կեանքի փորձառութիւնները կը մանեն այդ ճշմարտութիւններու մէջ:

Բ. — Կարգապահութեան պարտքին միւս կողմն է յարգանք հանդէպ հոգեւոր իշխանութեան: Հայ. եկեղեցւոյ այսօրուան վիճակին հրամայական հարկն ու պահանջն է որ հոգեւոր իշխանութեանց հմայքն ու հիւլինակութիւնը ամէն դնով պէտք է յարդուի:

Առէ՛ք Մայր Աթոռը: Ծանօթ են անոր միջավայրին պայմանները: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հեղինակութիւնը պէտք է որ արտաքոյ Հայաստանի գտնուող հայութիւնը վեր բռնէ իր կարգապահութեամբ և զոհողութիւններով: Մայր Աթոռը զգալու է որ հայ ժողովուրդը, թէեւ սփռուած աշխարհի ամէն կողմը, բայց կը սիրէ իր Մայրենի եկեղեցւոյն հոգեւոր վերին իշխանութիւնը, կը հետաքրքրուի անոր կացութեամբ, կ'օգնէ անոր և կը յարգէ անոր հրահանգներն ու կարգադրութիւնները: Այլապէս կարելի չէ հայ գաղթավայրերու մէջ կազմակերպել եկեղեցիներն ու Դպրոցները, եթէ եկեղեցւոյ հոգեւոր վերին իշխանութիւնը հեռու մնայ հայ ժողովրդի սրտէն և մտքէն: Կարգապահութեան անժխտելի պայմանն է ասիկա:

Պէտք է ուշադրութիւն ընել որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան նշանակութիւնը չպզտիկնայ ուրիշ առիթով և կերպով: Ան խորհրդանշանն է Հայ. եկեղեցւոյ զաւակներուն միութեան, և միութեան այդ ոգին և իրականութիւնը ինքնին զօրութիւն մըն է և բարոյական մեծ հարստութիւն մը, որ կ'ուժաւորէ հոգեւոր վերին իշխանութիւնը:

Կարգապահութեան տեսակէտէն մենք ալ կը ձայնակցինք այն համազգային խելացի բողոքին, որ ուղղուեցաւ անոնց դէմ, որոնք փորձեցին կամ փորձուցան տալնապ մը ստեղծել Կ. Պոլսոյ ազգային Պատրիարքութեան չուրջ: Այդ անխելք փորձը խորունկ ցաւ պատճառեց հոս՝ Ս. Յակոբի մէջ: Եկեղեցւոյ և ազգին շահերու անունով այդ անկարգապահութիւնը ընողներ ցոյց տուին աշխարհի, թէ իրենք ամենեւին չեն հասկնար եկեղեցւոյն և Ազգին շահերը, ոչ ալ կ'զգան իրենց վրայ ճշող քաղաքական նոր մթնոլորտին ծանրութիւնը: Սանմանադրութիւն մը ունինք, որու տառը և ոգին իրաւունք կուտան ժողովուրդին որ պատրիարքները վերցնեն դնեն . . . բայց օրինական միջոցներով: Ատկէ տարբեր բոլոր միջոցներ և կերպեր պարզապէս դաւեր են օրէնքի և օ-

րէնքով ընտրուած անձի մը դէմ: Կ. Պոլսի աթոռը կը գտնուի այնպիսի փափուկ պայմաններու մէջ որ Հայ. եկեղեցւոյ զաւակներուն պարտքը պիտի ըլլայ ներքին ցնցումներով նոր տագնապներ չստեղծել անոր շուրջ: Չենք ուզեր անձնական տեսակէտներէ դիտել այդ յաւէտ դատապարտելի փորձին պատճառները. բայց անարդարութիւն պիտի ըլլայ, եթէ դիտել չտանք թէ Կ. Պոլսի այսօրուան պատրիարքին պէս ոչ-փառատենչիկ, կասկածելի շահերէ շատ վեր, իր նկարագրով անուշ, և իբրեւ հոգեւորական մարդ, անբասրելի դէմք մը պէտք էր որ յարգանքի հարկ մը դրած ըլլար տխուր փորձը յղացողներուն և գործադրողներուն վրայ:

Այսօր Կիլիկիոյ և Երուսաղէմի աթոռներն ալ, իբրեւ հոգեւոր իշխանութեան կեդրոններ, իրենց սահմաններուն և իրաւասութեանց չըջանակին մէջ, պէտք է որ ուժաւորուին ժողովուրդին կարգապահական ոգւոյն անվերապահ արտայայտութեամբը: Ասիկա, շեշտենք անգամ մըն ալ, պահանջն է մեր եկեղեցւոյ արգի շատ փափուկ վիճակին, և մեր սիրելի ժողովուրդին պարտքն է յարգել հոգեւոր վերին իշխանութիւնը, որպէս զի ներսէն չտկարանայ և չընկճուի իր Մայրենի եկեղեցին:

Հայ մամուլին ամէնէն նուիրական պարտականութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ զօրաւոր կերպով հնչեցնել կարգապահութեան ոսկի զանգակը ամէն առթիւ: Եթէ կ'ուզէք որ հալածանքէն հազիւ դուրս ելած այս ժողովուրդը գտնէ ինքզինք, հայ մնայ իր ընդունով, իր ոգիով, իր եկեղեցիով, իր գաստիարակութեամբ, կանոնաւոր կերպով, յստակ կերպով հնչեցուցէք ոսկի զանգակը կարգապահութեան:

Կարգապահութեան պէտքը շեշտելով այսքան զօրաւոր կերպով, ի հարկէ չենք ուզեր ըսել որ ժողովուրդը կոյր գործիք մը ըլլայ և նոյն իսկ աչք խփէ սխալներու, վտանգներու և մնասներու պարագային: Քա՛ւ լիցի: Ընդհակառակը մենք կ'ուզենք որ մեր ժողովուրդը շատ մօտէն հետաքրքրուի իր եկեղեցիով, բայց կատարելով իր կրօնական ու քրիստոնէական պարտականութիւնները և յարգելով կարգապահութեան բոլոր պայմանները, և ի հարկին զոհելով երկրորդական շահեր և նկատումներ, կենսականները և կարեւորները չվտանգելու իմաստութեամբ:

Այս բոլորը պիտի նպաստեն որ Մայրենի եկեղեցին իր այսօրուան բզքտուած, փրաւոր վիճակին մէջ չենթարկուի նոր նոր տագնապներու, և ընդհակառակն հետզհետէ ուժաւորուի ներսէն իր բոլոր զաւակներուն, աշխարհական թէ եկեղեցական, կարգապահութեամբը:

Ասիկա մեր պարտքն է: